

אלוף נו״ן[1]

אהרון מגד

נו״ן שנה ״אינן הולכות ברגל״. אבל יותר ממחצית שנותיו של נ. א. הלכו **ברגל** דווקא. כך רואים אנו אותו. את אל״ף נו״ן, את נתן א., את נתן אלתרמן: לא יושב על ההר ומנצח בידיו על המערכה, לא עומד כמוכיח בשער, לא ספון בטרקלין, ואף לא מתבודד בעליית־הגג, אלא **הולך ברגל** עם המחנה. בכל מסעותיו המאובקים והמיוזעים. בנדודיו, בכיבושיו, בהתנהלותו. **לא מורם** מעם, כמשורר הנושא זר־דפנה, אלא מתהלך **אתי** ואבק צעדיו מכסה אותו בין נושאי־הכלים. כלי־המלחמה וכלי־המלאכה. הוא התופס כלי־נגן, וכליו, או טרובאדור, הוא מנגן בעקבי המסע והשיירות. שר שבחי הדרך, המראות, הנופים, העצמים, האנשים, החכמות וההבלים, שמחותיהן ועצבונן של נפש יחיד ונפש עם, למען למד דעת ולמען **הסיח**־דעת, מעודד, משמח, מהתל, מעיר קינה. לעתים הוא מחליף את התיבה המזמרת בתיבת־הקסמים והמנגן הופך לאשף. במאמר־פה במשיכת־יד. הוא מעלה עולמות צבעוניים של גוזמה ודמיון. יפים מכל מה שראתה הדרך. מפליאים בהפכיהם. לעתים בשעות חנייה, או בשעות לילה, יושב הוא מוקף תשעה אחים או קהל רעים, ואז מיתרים אחרים מתנגנים בידו, על מיסתוריהם של האהבה והמוות. על בכיו של האב המך ועל דמעת החפים מחטא. הוא קם ומוסיף ללכת, וחלקו בנצחונות אינו קטן משל כל אוחזי־חרב או חוטבי העצים ונושאי־המים.

כבר בכך הוא דם מדמו של הזמן הזה, שאוזניו חרשות לפאתוס כמו לבכייה, ואשר לגביו כתר־הזהב של ״משורר לאומי״ הוא כבד מדי וזר־הפרחים של ״משורר עממי״ – קל מדי. אמנות זו, של נתן אלתרמן, כמו ירדה אל בין האומנים, כדי לתת להם את

[1] נדפס בכתב העת ׳משא׳, 5 באוגוסט 1960. גיליון מיוחד: ״נתן אלתרמן בן 50״

יופיה ברקה ודקותה וליטול מהם את חמריהם. בין כה ובין כך, החזירה ליושנה את המזיגה העתיקה שבין אמנות לאומנות ובין חכמת־הרוח וחכמת־המעשה.

אבל כל הגדרה חד־משמעית של שירה זו, דינה להתנפץ אל היפוכה, או אל עוצמתה וריבוי־פניה של השירה. כמו נושאיה, כך גם היא עצמה, יש בה ניגודים ואחדות־הניגודים, היא־והיפוכה והיא־היא בה־בשעה, ותמיד מעמידה את קוראיה בפני "חידת הכוח וחידת האומן": הנה היא קלת־דעת, לוליינית בקרקס, עושה בלהטים, כל חפצה, כמדומה, לשעשע. לשמח לב־אנשים, כבמשתה־יין, - בה־בשעה מרים החרוז הקל שלה, המטופף במשובה, את הכבדים שבמשאות חכמת־החיים; הנה היא שרה על גורל סומא, מצעק מעפר, של אהבת איש לרעייתו, ולפתע היא פורצת את כלאה כשבוייה, ונעשית שליחת גורלו של עם נצור, קוראת על נקם, בגידה ומחתרת; הנה היא "שירת העת",ה מספרת על עלילות נודעות, ובה־בשעה כל גרגר־עפר שלה מחזיק צלמי־פנים שמעבר לכל עת: הנה היא סיפור, ובה־בשעה משל: הנה היא הגדרה בלבד, ובה־בשעה תהייה על סוד לא־נפתר.

ובכל זאת אחת. בכל זאת – בין שהיא שרה על הגשם, הברק, העננים, האהובה, בין שהיא שרה על הפרוור, על הרוכלים, על האומנים, על פלאי־העולם והאמיתות הכלליות, או על מאבק והעפלה. מלחמה ומדינה נבנית. – [...] מעין חתירה מתמדת, באלף דרכים, אל **גרעין קיומו של עולם־החומר**, דרך גילויו הנראים־לעין. בנוף, באדם, במעשים, בדרכה של ההיסטוריה. מעין נסיון **לביקוע הגרעין** באמצעות האיזמל הדק של השירה, שהוא דק גם מאיזמלם של מדעני־האטום, אך מצוייד ב"חוש ששי" העשוי אולי להגיע אל האמת קרוב יותר משלהם. להגיע אל "הדברים־כמות־שהם", אל **מהותם הפנימית**, אל שורש חוקיות־הניגודים שבהם, אל הגדרתו השירית, החושית – בעולם החומר והעצמים כמו בעולם המוסר והאנשים – הנה המכנה־המשותף ל"שירי רעות־הרוח" ו"שירי הנוכחים", ל"שמחת עניים" ול"עיר היונה", ל"שירי מכות מצרים" ול"שיר עשרה אחים". תחילה נראה כאילו כאן מתבטלת הרוח בפני החומר ובפני סודותיו הפיזיים, התבטלות של הערצה. בפני המעשים המדיניים, בפני המלאכות, בפני כל הארצי שהוא בניינם של עולם ושל אומה – אבל תוך־כדי גילוי סודותיהם היא **מנצחת** אותם. וכשהיא **שרה** אותם. היא עצמה הופכת לחומר מחמרי העולם ומשתעשעת בשמחת נצחונה. כל ההוויות בשירה זו, מופקעות ממקומן

ומזמנן, נעשות הוויות פילוסופיות, אידיאליות במובן האפלטוני, "נצחיות" – הרעיה, האב, הבן, הקדר, הברק, האומה – כל אלה יוצאים מגדר פרטיותם. והמקרים או העלילות – ואפילו אלה שבבלאדות או מתחום־היחיד של המשורר – נעשים גילויים הצופנים בחובם תשובות על חידות הקיום.

אלא שזוהי שירה, וכיוון שזו שירה, יש בה תחת חומרת רצינותה של הפילוסופיה – שמחת **המשחק**, התמיהה התמידית, ההומור שבראיית העולם כולו כקרקס־פלאים. עליזותם ואופלם של יצרים.

וכיוון שזוהי שירה, הרי כל הגדרה פרוזאית לא תחפוף אותה, כשם שאין הריבוע עשוי לחפוף את העיגול. שהרי לא אמרנו דבר עדיין על אלתרמן **הבדאי**, ועל **בעל־האוב** ועל **הרואה־בגורל**; ולא אמרנו עדיין דבר על אלתרמן "אוהב היהודים", שהוא תופעה מיוחדת במינה בדורות האחרונים, שכן אין לך גם משורר יהודי אחד בהם שלא נוגע ב"אנטישמיות" כלשהי, והוא יחיד שלא תמצא בשירתו גם נגיף אחד ממחלה זו; על אמירת ה"הן" **המרדנית** שלו להיסטוריה היהודית על צלמי פניה השונים; על יחסו למסחר היהודי, לזהבם של היהודים, ללשונם היהודית והעברית, לגיבוריהם ולבוגדים שבהם; ולא אמרנו דבר על **כוח־הפרוזאיקן** שבו, שאין כמותו בין המשוררים, בתיאור המצומצם, חד הקוים, הדרמטי, של דמות או מצב (ראה למשל "ילודי אשה", "עיר חדשה", "תחנת הרים", "המדקדק", או הבלאדות); ולא אמרנו דבר על משורר הפרוורים הישנים והערים החדשות, המעורב בין הבריות והמעשים; ולא אמרנו דבר... אבל כנראה שלהגדרה ממצה של שירה זו, אין לנו אלא לייחל לשיר נוסף, בן עשר או שתים־עשרה שורות, בסידרת "שירי נוכחים", ששמו יהיה "שירת נתן"...

א.מ.